

перевода медичинських інструкцій. Исследованы прагматические особенности их воспроизведения с помощью методики перевода-редактирования.

Ключевые слова: медицинский перевод, инструкции по медицинскому применению препарата (ИМП), листок-вкладыш, перевод-редактирование, адекватность

Povoroznyuk R. V., Ph.D. (Philol.Sc.), Associate Professor,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

ASPECTS OF CONSUMER MEDICINE INFORMATION'S TRANSLATION INTO UKRAINIAN

The article deals with communicative and pragmatic aspects of a specific genre of medical texts – consumer medicine information. Contrastive analysis of norms regulating composition of the above mentioned texts in the original and target cultures is presented. Lexical and stylistic phenomena obfuscating their translations are explored. Pragmatic characteristics of transediting are discussed in the light of its use for rendering the instructions.

Keywords: medical interpreting, consumer medicine information, patient information leaflets (PILs), transediting, adequacy.

УДК 81'42+81'246.3

Радісєвська Т. В., д. філол. н., проф.,
Інститут мовознавства ім. О.О.Потебні НАНУ, м. Київ

МІЖМОВНА ВЗАЄМОДІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЕПІСТОЛЯРНОГО ДИСКУРСУ ВОЛОДИМИРА НАБОКОВА ТА ЕДМУНДА ВІЛСОНА

У статті на матеріалі листування В.Набокова та Е.Вілсона розглядаються особливості епістолярного текстотворення, пов'язані з широким вживанням лексико-синтаксичних одиниць французької та російської мов. Окреслюється репертуар цих одиниць у контексті міжмовної взаємодії та основні типи їх вживання кореспондентами, аналізуються їхні функції в тексті.

Ключові слова: англомовний епістолярний дискурс, міжмовна взаємодія, листування Набоков – Вілсон, функції французьких та російських лексико-синтаксичних одиниць.

Як відомо, чимало своїх праць Ю.О.Жлуктенко присвятив проблемі мовних контактів, явищу інтерференції та її типам і різновидам, процесам, позначеним запозиченнями, різноманітним результатам міжмовної взаємодії [2,3,4]. Явище взаємодії мов та її результати можна розглядати не лише в проєкції на мовну систему та зрушення в ній, але й в проєкції на мовну діяльність, мовлення, процеси текстотворення і різні типи дискурсивних практик. Вияви контактування мов властиві мовленевій діяльності загалом, мовець реалізує в ній свою мовну компетенцію, свої креативні наміри, преференції в номінативній діяльності та ін. Відтак характер міжмовної взаємодії можна досліджувати у будь-якому ракурсі, акцентуючи увагу на певному її аспекті, зокрема

на білінгвізмі комунікантів, що утворюють ту чи іншу мовну спільноту. Білінгвістична (або три- чи мультілінгвістична) компетенція відіграє роль одного з найбільш «провокативних» факторів, що призводять до створення одиниць, які виникають у результаті міжмовної взаємодії. Нижче ми розглянемо один з конкретних випадків контактування мов у проекції на епістолярне текстотворення, а саме – на **матеріалі** англійського листування письменника Володимира Набокова (1899–1977) та відомого американського критика і літературного діяча Едмунда Вілсона (1895–1972).

У цьому листуванні кореспонденти виступають як трілінгви (обидва блискуче володіли французькою мовою, Вілсон упродовж певного періоду вивчав російську мову і читав твори російської класики в оригіналі, а для Набокова російська була рідною) і однією з особливостей листів є широке використання в них французьких та російських лексичних одиниць, певних усталених виразів, цілих речень, які становлять **предмет** нашого аналізу. У зв'язку з цим **метою** даного дослідження буде опис репертуару іншомовних одиниць у англійському епістолярному тексті в обох кореспондентів, а **завданнями** – виявлення їх лексико-синтаксичних преференцій та мотивації щодо номінативного вибору, функцій іншомовних одиниць.

Листування охоплює період з 1940 р. по 1964 р. і утворює корпус текстів, що містить більше трьохсот листів [5]. Їх розгляд дає підстави для виділення певних типів слововживань, які зумовлені номінативними стратегіями авторів. Перш за все, треба звернути увагу на той лексичний шар, поява якого пов'язана з тематикою листування, в якому вагоме місце (протягом усіх років) займає обговорення творів літературної класики, літературних новинок, тих чи інших письменників, їх стилістики, взаємодії літературних напрямів, зв'язку російської класичної літератури з французькою літературною традицією. Цей тематичний вплив «матеріалізується» як у вживанні назв творів і под. (ідентифікуюча лексика, за Н.Д.Арутюновою [1]), так і у вживанні одиниць, мова яких корелює з обговорюваною тематикою (елементи іконізму). Так, у текстах Набокова знаходимо назви тих чи інших творів французької літератури, певних видань, напр., книг А.Мальро «*Temps du Mépris*», «*La Condition Humaine*» (27.11.1946); книг Ж.Жене «*Nôtre-Dame des Fleurs*», «*Journal du Voleur*» (17.04.1950); поеми Е.Парні «*Épître aux Insurgents*» (3.09.1948) та ін. Чимало французьких вкраплень спостерігаємо в листах при обговоренні творів Ж.Жене, які у обох кореспондентів викликали жвавий інтерес: *...is simply very bad, mediocre littérature at its best; the description of mores of tantes; The pièce of résistance...; The only jeune putain was sandwiched between two boys...* (28.04.1950). На запитання Вілсона щодо його думки про твори популярної французької письменниці Коллет, Набоков відповідає, що це література для дітей: *C'est pour les gosses. Second rate vacational literature* (24.01.1952).

Те саме стосується й одиниць російської мови, які виникають при обговоренні тих чи інших літературних тем: російськомовні вкраплення охоплюють назви творів, цитовані фрагменти, окремі вислови, певні поняття. Так, назви творів у листах Вілсона подаються як кирилицею, так і в латинській транслітерації: *Русалка, Каменный Гость, Цыганы, Домик в Коломне* (8.08.1942), *Медный Всадник, Полтава, Братья Разбойники* (7.03.1943), *Евгений Онегин* (24.01.1944), *Вий, Вечера* (31.08.1944), *Драма на Охоте* (3.11.1952), *Сказание Авраама Палицына* (7.04.1958), *Черный Монах*

(3.06.1950); *Domik v Kolomne, Pikovaya Dama, Medny Vsadnik* (23.11.1943), *Gore ot Uma, Shinel* (15.12.1943). Певні вживання одиниць російської мови зумовлені обговоренням її граматичних особливостей, стилістичних нюансів певних висловів, які викликають запитання у Вілсона і щодо яких Набоков дає свої роз'яснення. Так, у листі 5.05.1950р. він розкриває значення російських висловів і пояснює їх Вілсону, використовуючи ресурс французької мови: *There is no difference between, say, как ты мил and какой ты милый. But in some cases the meaning may suffer. For example какая она хорошая means comme elle est bonne (I find Russian translates so much better into French) but как она хороша would mean comme elle est belle* (5.05.1950). В одному з останніх листів знаходимо пояснення різниці значення слів *рябь* и *зыбь*, які привернули увагу Вілсона при читанні Блока: *The difficult bit is ledyanaya ryab' which, of course, is not "ice-bound", but glacial, icy-looking; and ryab' is not zib' – not an ordinary ripple but a very fine corrugation or wrinkling of the water surface* (25.02.1964).

Проте значно більш характерним для листів і Набокова, і Вілсона є використання поширених виразів, мовленнєвих кліше, словосполучень, ідіоматичних одиниць, входження яких до тексту листа не пов'язано з обговорюваною французькою або російською тематикою. Функція таких одиниць у листі безпосередньо корелює з завданнями встановлення та підтримки комунікативного контакту з адресатом, причому одиниці двох мов представлені в цій функції паритетно.

З початку епістолярного спілкування в 1940р. французький лексикон виступає важливим ресурсом для зменшення комунікативної дистанції між кореспондентами, особливо в листах Набокова. Так, в одному з перших листів до Вілсона (у його фінальній частині) з'являється фраза *Du choc des opinions jaillit la vérité like a football which provokes a wild scramble all over again* (20.12.1940), що вносить інтонацію примирення, оскільки сам лист присвячений, як і попередні листи обох кореспондентів, складній дискусії стосовно російської історії та її особистостей. В іншому листі, вдячний за допомогу, Набоков у фінальній частині включає формулу, типову для французького епістолярного етикету минулих століть: *Veuillez agréer, cher Maître, l'expression de mes sentiments dévoués* (29.06.1944). Іноді французькі фрази та вислови, поширені в щоденній комунікації, з'являються при загальній оцінці ситуації, відображенні загального ставлення до того, що відбувається, до великих або маленьких подій. Так, повідомляючи про невдачу з від'їздом на відпочинок, Набоков іронічно відзначає: *Cela devient comique* (27.08.1950).

Крім цілісних французьких фраз та усталених виразів, а в окремих випадках значних фрагментів речення вельми характерним для Набокова є вживання окремої французької лексеми, що вбудовується в структуру англійського речення. Наведемо приклади: *I feel that somehow I have committed a gaffe...* (7.02.1944). *After this I had my greatest attack of vomiting and le rest[er]...* (9.06.44). *I never told you how I loved your little article on Davies' style (in Partisan, I think), – perfectly admirable, one of your very best morceaux* (2.12.1944). *...but have now made it quite clear to the New Yorker that there will be no "revising" and "editing" of my stories dorénavant* (17.06.1945). *We were very happy to learn you were de retour* (27.09.1945). *Is it bien vu in the literary circles?* (21.06.1946). *There is a kind of fatalité about that visit...* (10.04.1948). *It is probable that*

Harry and Lena Levin will **héberger** us between the 7th and the 11th (28.05.1950). We have a very charming, ramshackle, with lots of **bibelots** and a good **bibliothèque**... (21.02.1952). Moe **vient de inform** me that I am getting a grant for the translation of "You Gin? One Gin"... (19.04.1952), де йдеться про представника фонду Гуггенхайма Генрі Мо. The very **sympatique** Jason Epstein has visited me here (2.07.1955). **D'ailleurs**, if you turn to Chapter 13 of my CONCLUSIVE EVIDENCE, you will find all the information you need on the question (21.01.1957). Write me **un mot** (15.02.1958). Французькі одиниці займають тут різні синтаксичні позиції (додаток, означення, обставина, вставне слово, що відноситься до всієї пропозиції, присудок), і особливо цікавими є дієслівні сполучення *will héberger*, *vient de inform*, що демонструють характер міжмовної взаємодії. Слід підкреслити, що подібні французькі вкраплення, близькі до виявів мовної гри, виступають невід'ємною ознакою стилю спілкування двох літераторів, їхня функція, як і всього французького компонента, пов'язана з функцією дискурсивної самореалізації, природної для середовища інтелектуалів, однак у Набокова ця самореалізація позначена також інтенцією уникати штампів, повторів і націлена на пошук можливих словесних комбінацій.

Аналогічна картина спостерігається і з використанням одиниць російської мови, які входять до синтаксичної структури англійського речення у транслітерованому оформленні, рідше – в «аутентичному»: *Do you think I could ask him to have at least one of them [...] translated vprok?* (5.01.1942). *My knowledge of English versification is merely a "shapochnoye znakomstvo"* (24.08.1942). *Na vsyakiy sloochay I have just sent him a nightletter...* (21.12.1943). *...I could select about a dozen readable shorts (Zoshchenko, Kaverin, Babel, Olesha, Prishvin, Zamiatin, Leonov – и обчелся).* (3.01.1944). *The perfect poshliak* (2.12.1944). *I hoped the whole thing somehow утрясется* (27.09.1945). *The man K. was – and probably has remained – a typical Russian fascist of the old school, chernosotenetz i durak* (25.01.1947). *Would you care to nashchupat' pochvu in The New Yorker...* (25.01.1947). *The Russian sud after the Alexander reforms was a magnificent institution, not only on paper* (23.02.1948). *...dissolved your соэкономический подход* (1.11.1948). *...keep it up (the идейнность), for God's sake* (1.11.1948).

Подібних явищ у листах Вілсона щодо російської мови значно менше. Схоже, що Вілсон, вживаючи іншомовну одиницю, підтримує своїм білінгвістичним реченням спосіб використання мовних ресурсів, запропонований Набоковим, завдяки чому реалізується контактна функція. Так, у листі Вілсона 20.01.1941, можливо, під впливом враження від читання роману Набокова «The Real Life of Sebastian Knight», де чимало виявів мовної гри, побудованої на змішуванні мовних кодів, знаходимо таку фразу: *It makes me eager to read your Russian books, and I am going to tackle them when my русский язык is a little stronger*. У листі 31.05.1945 він вперше використовує колажну техніку Набокова: *...to think that Chichikov was выдуманый by Gogol...* (31.05.1945), а в іншому листі знаходимо: *... and am trying to settle down to work, so must прекратить this литературную переписку* (25.05.1950), проте подібні, по суті, ігрові ходи при породженні висловлення загалом значно менш типові для Вілсона, ніж для Набокова. Водночас у деяких його листах фігурують одиниці ідентифікуючого типу, близькі за своїми функціями та значенням до термінів. Так, у листі 18.01.1952 Вілсон непрямо

повідомляє про те, що створив теорію «*решительного шага*» і «*пристального взгляда*», хоча прямо не роз'яснює, в чому вона полягає: *Have I expounded to you my theory of the role in Russian literature of the **решительный шаг** and **пристальный взгляд** ?* (18.01.1952). У іншому листі він використовує словосполучення *неприличная литература*, яке набуло статусу терміна в контексті даного листування: *Dear Volodya: It lately occurred to me that I have not been sending you **the неприличную литературу** with which I need to supply you and which no doubt inspired Lolita, so I am including this in my Christmas packet* (12.1963). Окрему тему в листуванні складає обговорення питань граматики і лексики російської мови, в рамках якого предметом дискусії, обговорення, питань і відповідей стають окремі лексеми та їх значення, синонімічні мовні засоби, використання тих чи інших слів форм російськими письменниками-класиками, нюанси значення, неологізми, синтаксичні конструкції, в зв'язку з чим у листах Вілсона з'являється чимало запитань, думок, оцінок.

Щодо ресурсу французької мови, яка підживлює епістолярне текстотворення Вілсона, то слід сказати, що в ньому представлено чимало одиниць розмовного мовлення, які легко вбудовуються в англійське речення. Це переважно клішовані словосполучення, усталені вирази, елементи мовленнєвих стереотипів: *The critic's remark about Sebastian's first being a dull man writing broken English, etc is not a pun, but rather a **bon mot*** (20.10.1941). *It looks like an **oeuvre de jeunesse*** (20.04.1942). *I also went with them to a Russian occasion which was **tout autrement intéressant** than...* (1.04.1943). *...Aldanov would think appropriate for a prosperous man of letters with a **réputation mondiale*** (4.06.1946). *That evening had so many disagreeable incidents and **funestes consequences** that I have suggested...* (4.04.1950). *Russian grammar: **À propos of the instrumental**...* (27.04.1950).

Як бачимо, подібні вкраплення, які демонструють перемикання мовних кодів на внутрішньофразовому рівні, є рівною мірою типовими для обох кореспондентів. Однак у використанні авторами листів іншомовного ресурсу можна побачити і якісні відмінності. Вони охоплюють явище перемикання коду на фразовому рівні, яке притаманне лише листам Набокова і виявляється у вживанні окремих іншомовних фраз або їх ланцюжків у англійськомовному оточенні. У цьому випадку перемикання коду найчастіше пов'язане зі ставленням автора до повідомлюваного, його емоційним втягненням в ситуацію. Добре відомі тертя Набокова з американськими редакторами, які зазвичай вимагали від нього спрощення тексту в лексичному і синтаксичному відношеннях, що викликало неабиякий спротив письменника. У зв'язку з цим див. фрагмент з листа, де Набоков повідомляє Вілсону про неприємну подію, яка викликала його емоційну реакцію. Йому з «Нью-Йоркера» повернули рукопис оповідання з необгрунтованими зауваженнями і він, за його власним висловом, будучи не в гуморі, нечемно поговорив з редактором Керрін Вайт: *The New Yorker a eu le toupet de me renvoyer mon conte accompagné d'une lettre d'un fatras d'inepties. Étant de mauvaise humeur ce jour-là, j'ai assez rudiment engueulé la pauvre Mrs. White* (11.10.1944). У іншій подібній ситуації переключення стосується російської мови. Діяльність редакторів, які прагнули скорегувати його тексти, аби донести їхній смисл до середнього американського читача, викликає у Набокова бурхливий протест, про що він

повідомляє Вілсону: *I am always quite willing to have my grammar corrected – but have now made it quite clear to the New Yorker that there will be no ‘revising’ and ‘editing’ of my stories dorénavant. Я ужасно был зол* (17.06.1945).

Про емоційні імпульси, які імплікують подібні висловлення, дає підстави твердити загальний контекст та зміст листа, який розкриває сутність того, що відбувається, демонструючи мотивацію автора. Такий контекст показує, що саме висловлення в цьому разі виступає носієм додаткового значення «важлива інформація», і в епістолярному узусі Набокова сам факт вживання одиниць чи висловлювань французькою/російською мовами може виступати як прагматично значущий знак. Подібна картина спостерігається і стосовно вживання окремих російськомовних вкраплень, коли під впливом певних емоційних станів Набоков ніби переходить на іншу мову. Так, в одному з листів 1942 р. при обговоренні «Кам’яного гостя» Пушкіна, намагаючись показати Вілсону неперевершені достоїнства тексту, він зі зворушенням пише про зображення поетом своїх персонажів: *The “Guest of Stone” is the most perfect of the four dramas. I shall make you see its beauties when we meet. Чего стоим например строчка «скажи... нет, после переговоров» – строчка в которой передается скороговорка и одышка страсти* (12.08.42).

Потужним емоційним імпульсом позначені повідомлення Набокова про завершення певної етапної роботи, досить характерні для цієї епістолярної практики. Часто саме завершення праці є основною обставиною, що імплікує написання листа. Так, повідомляючи Вілсону про закінчення складної роботи над першою частиною книги про метеликів, Набоков пише: *Enfin – c’est fait* (11.10.1944). Пізніше, 25.05.1946р., закінчивши останню редакцію роману «Bend Sinister», який писався кілька років, з перервами, зумовленими викладацькою та іншою роботою письменника, Набоков повідомляє своєму адресатові: *Дорогой мой Эдмунд, Что-же это – надеялся что ты залетишь в Бостон, а тебя все нет да нет... Когда же мы увидимся? Я кончил роман. I have finished the novel* (25.05.1946).

Досить типовим для полікодового епістолярного стилю Набокова є фінальні епістолярні формули етикетного характеру з використанням лексичних одиниць російської мови, у деяких випадках транслітерованих: *Yours с дружеским приветом* (20.12.1940). *Дружески жму Вашу руку* (29.04.1941). *Надеюсь вас скоро увидать, дорогой друг* (13.05.1942). *Yours very дружески В.Набоков* (16.06.1942). *Сoo-cha-you ra vass. Véra присоединяется* (9.08.1942). *Будь здоров, дорогой друг* (15.07.1943). *Ужасно хочется тебя увидать, душевный privet вам обоим от нас обоих* (8.05.1944). *Крепко жму твою руку* (13.09.1946). *Крепко zhmu tvoiu ruki, drug moi* (27.11.1946).

Розглянуті явища іншомовних «внесень» у тексти листів дозволяють побачити, що в процесі листування у двох кореспондентів склався своєрідний епістолярний узус, помітною ознакою якого були регулярні кодові переключення, частково колажна техніка текстотворення, пов’язана з прагненням розширити діапазон номінативних засобів за рахунок іншомовного лексичного ресурсу. Функції іншомовних вкраплень охоплюють як референційні, так і прагматичні аспекти епістолярного мовлення. Іншомовні одиниці можна знайти у більшості листів розглянутого корпусу, вони представляють кореспондентів як мовних особистостей з виключно креативним підходом

до використання лексико-синтаксичних ресурсів при текстотворенні, водночас створений три лінгвістичний узус слугує засобом самоідентифікації кореспондентів як інтелектуалів та поліглотів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл / Н. Д. Арутюнова. – М.: Наука, 1976. – 384с.
2. Жлуктенко Ю. О. Мовні контакти / Ю. О. Жлуктенко. – К.: Вид-во КДУ, 1966. – 135с.
3. Жлуктенко Ю. А. Лингвистические аспекты двуязычия / Ю. А. Жлуктенко. – К.: Вища школа, 1974. – 175с.
4. Жлуктенко Ю.О. Українсько-англійські міжмовні відносини / Ю. О. Жлуктенко. – К.: Наукова думка, 1990. – 164с.
5. *Dear Bunny, Dear Volodya. The Nabokov–Wilson Letters, 1940 – 1971* / Ed.S.Karlinsky. – Berkeley, Los Angeles: University of California Press, 2001. – 388p.

Стаття надійшла до редакції 14.10.2015 р.

Радзиевская Т. В., д.ф.н., проф.,
Институт языковедения им. А. А. Потебни НАНУ, г. Киев

МЕЖЪЯЗЫКОВОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ СКВОЗЬ ПРИЗМУ ЭПИСТОЛЯРНОГО ДИСКУРСА ВЛАДИМИРА НАБОКОВА И ЭДМУНДА УИЛСОНА

В статье на материале переписки В.Набокова и Э.Уилсона рассматриваются особенности эпистолярного текстообразования, связанные с употреблением лексико-синтаксических единиц французского и русского языков. Характеризуется репертуар этих единиц в контексте межъязыкового взаимодействия и основные типы их использования корреспондентами, определяются их функции в тексте.

Ключевые слова: *английский эпистолярный дискурс, межъязыковое взаимодействие, переписка Набоков – Уилсон, функции французских и русских лексико-синтаксических единиц.*

Radzievska T. V., Doctor of Philology, Prof.,
Potebnya Linguistics Institute, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv

LANGUAGES IN CONTACT THROUGH EPISTOLARY DISCOURSE OF VLADIMIR NABOKOV AND EDMUND WILSON

The paper deals with Nabokov–Wilson epistolary discourse and the peculiarities of text production in it caused by the use of the French and Russian lexical and syntactical units. The main types of these units and their repertoire in the letters are described. Their functions are discussed in the context of languages in contact phenomena.

Keywords: *English epistolary discourse, languages in contact, Nabokov–Wilson letters, functions of the French and Russian lexical and syntactical units.*